

vrijdag 1 maart 2019 | Jurriaanse Zaal | 20.15 uur
in de series DoelenEnsemble | John Luther Adams (Red Sofa)

DOELENENSEMBLE

THE IMMEASURABLE SPACE OF TONES

DoelenEnsemble

Jellantsje de Vries viool | **Nienke Kusters** contrabas | **Niek KleinJan** slagwerk
Martijn Krijnen slagwerk | **Matthijs van Wijhe** keyboard
Sara d'Agostino keyboard | **Maarten van Veen** piano

John Luther Adams 1953

Tukiliit

(The Stone People Who Live in the Wind, 2012)
Maarten van Veen, piano

Four Thousand Holes

Niek KleinJan en Martijn Krijnen,
vibrafoon & glockenspiel
Maarten van Veen, piano
electronic aura

pauze

The Farthest Place

Jellantsje de Vries, viool
Niek KleinJan, vibrafoon
Martijn Krijnen, marimba
Nienke Kusters, contrabas
Maarten van Veen, piano

The Immeasurable Space of Tones

Jellantsje de Vries, viool
Niek KleinJan, vibrafoon
Matthijs van Wijhe en Sara d'Agostino, keyboard
Nienke Kusters, contrabas
Maarten van Veen, piano

Om 19.15 uur gesprek op de Red Sofa.

THE IMMEASURABLE SPACE OF TONES

De Amerikaanse componist John Luther Adams (niet te verwarren met zijn land- en bijna-naamgenoot John Adams) is in Nederland misschien geen *household name*, in de Verenigde Staten geldt hij als een van de belangrijkste hedendaagse componisten van dit moment. Niet voor niets won hij in 2014 de felbegeerde Pulitzer Prijs voor muziek met de compositie *Become Ocean* en niet voor niets koos *Musical America* hem in 2015 tot componist van het jaar. Alex Ross, een van

de meest vooraanstaande Amerikaanse muziekcritici, noemde hem nog niet zo lang geleden in een artikel in *The New Yorker* 'een van de meest originele muzikale denkers van deze nieuwe eeuw'.

Rockbands

De in 1953 in Mississippi geboren Adams raakte al jong verslingerd aan de rockmuziek van de jaren zestig en zeventig en manifesteerde zich als drummer in diverse rockbands. Zoals vele generatiegenoten vond hij zijn poort naar de hedendaagse muziek in het werk van Frank Zappa. Hij voelde een verwantschap met de eigenzinnigheid van landgenoten als Edgard Varèse, Morton Feldman en John Cage en ging studeren aan het California Institute of the Arts. Op zijn twintigste zette hij een naar later bleek beslissende stap in zijn ontwikkeling. Hij transformeerde zijn interesse in alles wat met de natuur te maken had tot een actieve bijdrage aan de natuurbescherming en belandde in Alaska, die verdwaalde, aan Canada hangende en grootste staat van de Verenigde Staten met de minste inwoners. In 1978 vestigde hij zich definitief in dit even koude als fascinerende 'natuurgebied'.

Het zou zijn werk als componist definitief beïnvloeden, want de natuur werd zijn grootste inspiratiebron. Dat leverde van meet af aan muziek op die niet in anekdotische zin met de natuur verbonden is, maar die de fenomenen en de impact van de natuur op eigen wijze vertaalt in muzikale structuren. 'Adams vertegenwoordigt de natuur niet door middel van muziek', schreef diezelfde Alex Ross. 'Hij creëert tonale territoria die resoneren met de natuur en die een meeslepende luisterervaring genereren die eindeloze afstanden, een totaal veranderde tijdsbeleving, diep verlangen en zelfs transcendentie oproepen.'

Ecologie van muziek

Muziek is daarbij zijn middel om de mensheid bewust te maken van de waarde van de natuur. 'Een ecosysteem is een netwerk van patronen, een complex aantal elementen die samen functioneren als een geheel', schrijft Adams in zijn boek *The place where you go to listen; in search of an ecology of music*, een verzameling essays gepubliceerd in 2009. 'Ik zie muziek op dezelfde manier. Voor mij vormt de essentie van muziek niet de specifieke patronen van harmonie,

melodie, ritme en timbre. Het is de totaliteit van het geluid, het grotere geheel. De centrale waarheid van ecologie is dat alles in deze wereld verbonden is met al het andere. De grote uitdaging waarmee de mensheid vandaag de dag geconfronteerd wordt, is te leven naar deze waarheid. We moeten ons gefragmenteerde bewustzijn re-integreren en leren leven in harmonie met de grotere patronen van het leven op aarde, anders bewerkstelligen we onze eigen ondergang. Als componist geloof ik dat muziek kan bijdragen aan het ontwaken van ons ecologisch begrip.'

In zijn werk vertaalt hij dit credo op verschillende manieren. De belangrijkste is misschien wel dat in zijn muziek, die zich manifesteert in vele genres, afzonderlijke parameters als melodie, harmonie en ritme, inderdaad geen 'afzonderlijke' rol meer spelen. Zijn werken, of het nu gaat om grootse orkestpartituren, elektronische muziek, kleinere ensembles of een combinatie daarvan, vormen sculpturen, bijna intuïtief 'geplukt' uit de omgeving die als geheel, als klankbeeld indruk maken.

Klanksculpturen

Een goed voorbeeld is het eerste werk op het programma, dat al in de titel refereert aan een sculptuur, **Tukiliit** uit 2012 voor piano solo. *Tukiliit* is het woord dat de Eskimo's uit Canada en Alaska gebruiken voor monumenten, beelden of markeringen van steen die een speciale betekenis hebben. Vrij vertaald betekent het woord: 'The stone people who live in the wind'. Volgens Adams zijn dergelijke oeroude beelden overal ter wereld aanwezig. 'Soms lijken deze beelden hun inspiratie te vinden in een representatie van het menselijk lichaam, soms zijn het niet meer dan markeringen die in Alaska goede plekken om te jagen en te vissen aangeven, of de beste route van de ene plek naar de andere.' Het werk komt voort uit de granieten akkoorden van het begin en is vooral een verkenning van de ruimte om de klankblokken heen, waarbij het idee van melodie en harmonie geheel wegvalt.

Het veel langere **Four thousand holes** uit 2010 voor elektronica, piano en percussie is, hoewel het uiteindelijk gaat om een vergelijkbaar klanksculptuur, van een iets ander kaliber. Het is Adams' antwoord op de crossover-rage in de moderne klassieke muziek. Hij vertaalt in *Four thousand holes* de energie en de

taal van de traditionele rock en klassieke muziek naar een geheel eigen klankwereld. ‘Voor de eerste keer sinds mijn dagen als rocker, heb ik ervoor gekozen me te beperken tot majeur- en mineurdrieklanken, de meest elementaire elementen van de westerse muziek (zowel pop als klassiek). Maar ik heb geprobeerd ze volledig te assimileren in mijn eigen muzikale wereld. Terwijl ik deze eenvoudige akkoorden benaderde als *objets trouvés*, heb ik ze in meerdere lagen van verschillende tempi gelegd om donkere harmonieën en weelderige velden van geluid te creëren.’

In *Four thousand holes* gaat de stroom van de muziek steeds weer op en neer als een vorm van eb en vloed. ‘De combinatie van instrumenten en de elektronische geluiden vervaagt het onderscheid tussen voor- en achtergrond’, schrijft Adams. ‘Zoals in veel van mijn recente muziek, zie ik het hele stuk als een enkele complexe sonoriteit die langzaam evolueert. Terwijl we ons in het geluid ‘nestelen’, beginnen we langere lijnen, contrapunt en misschien zelfs af en toe een spoor van een deuntje te horen.’

Monolithische muziek

Wat dat aangaat verschilt zijn recentere werk uiteindelijk niet zo veel van wat hij aan het begin van

dit millennium schreef. De lagen zijn veelvuldiger en de klank misschien complexer, maar het idee van sculpturen, van louter langs elkaar schuivende klankwolken als een representatie van en een meditatie over natuurfenomenen is ook in **The farthest place** uit 2001 en **The immeasurable space of tones** uit 1998-2001 optimaal aanwezig. Het zijn werken die naar eigen zeggen van de componist de overgang markeren van werken met een duidelijke voor- en achtergrond naar stukken die louter klankvelden zijn. ‘Aanvankelijk stelde ik me dit voor als een soort monolithische muziek – een heel stuk als een rijk en complex geluid’, schreef Adams al over *The immeasurable space of tones*. Al voegt hij er relativerend en verwijzend naar de onvoorspelbare complexiteit van de menselijke geest aan toe: ‘Destijds hoorde ik het als homofoon of heterofoon. En nu – in deze muzikale wereld waarvan ik dacht dat die helemaal vrij was van lijnen – ben ik een polyfonie van harmonische wolken gaan horen. Misschien verdwijnen de lijnen nooit volledig. Misschien had de componist Christian Wolff gelijk toen hij grapte: “Ongeacht wat we doen, vroeg of laat klinkt het allemaal melodieus.”

Paul Janssen

JOHN LUTHER ADAMS

DOELENENSEMBLE

Het DoelenEnsemble, ruim 25 jaar geleden opgericht door violist Frank de Groot en componist Peter-Jan Wagemans, heeft als uitgangspunt het publiek vertrouwd te maken met de belangrijkste stromingen uit het repertoire van de twintigste en de eenentwintigste eeuw. Het ensemble stelt zich ten doel te fungeren als medium tussen componist en luisteraar. Werken van erkende meesters worden gecombineerd met die van minder bekende en veelal jonge collega's. In samenwerking met de betreffende componisten wordt de nieuwste muziek in een – in tijd en plaats – breder kader geplaatst. Zo bracht het Doelen-Ensemble, naast de klassiekers uit het moderne repertoire, composities in première van onder anderen Klaas de Vries, Peter Adriaansz, Robin de Raaff en van mede-oprichter Peter-Jan Wagemans.

Behalve in de eigen concertserie in de Doelen is het ensemble geregeld te beluisteren op de belangrijkste podia voor nieuwe muziek in binnen- en buitenland. Sinds 2013 is Maarten van Veen artistiek leider van het DoelenEnsemble.

Via iTunes en Amazone zijn opnamen verkrijgbaar in de reeks DoelenEnsemble Live met onder meer Messiaens *Oiseaux exotiques* onder leiding van Arie van Beek. Najaar 2015 verscheen een cd van het DoelenEnsemble met werken van Robin de Raaff.

MEER JOHN LUTHER ADAMS IN DE DOELEN

vrijdag 8 maart 2019, Grote Zaal 20.15 uur

THE LIGHT WITHIN – IN THE NAME OF EARTH
Symfonieorkest Koninklijk Conservatorium
Den Haag & Codarts o.l.v. Hans Leenders

Takemitsu Rain Spell | **John Luther Adams**
Northern Suite | The Light Within
Bruckner Symfonie nr.4 'Romantische'

zaterdag 6 april 2019, Grote Zaal 14.30 uur

RALPH VAN RAAT SPEELT VLADIMIR MARTYNOV

Noord Nederlands Orkest
Hans Leenders dirigent
Ralph van Raat piano

Vanessa Lann Future Perfect | **John Luther Adams** The Light That Fills the World | **Louis Andriessen** Mysteriën | **Vladimir Martynov** Pastiche voor piano en orkest | **Steve Reich** Music for 18 Musicians (orkestratie Anthony Fiumara)

---

donderdag 25 april 2019, Grote Zaal 20.15 uur

BECOME DESERT
Rotterdams Philharmonisch Orkest
Nederlands Kamerkoor
John Kevin Edusei dirigent

Peter-Jan Wagemans Love baby, love - song for orchestra (wereldpremière) | **Britten** Passacaglia en Four Sea Interludes (uit Peter Grimes) | **John Luther Adams** Become Desert (Europese première)

---

zaterdag 11 mei 2019, Jurriaanse Zaal 20.15 uur

DESSNER, REICH EN ADAMS
DoelenKwartet m.m.v. **Aart Strootman** gitaar

John Luther Adams The Wind in High Places
Bryce Dessner Quintet for High Strings voor gitaar en strijkkwartet (Europese première, opdrachtwerk)
Steve Reich Different Trains

Entree per concert van € 10 tot € 65
Red Sofa Bankpas geldig!

KLASSIEKE SERIES 2019-2020 De nieuwe klassieke series van de Doelen staan online en zijn vanaf 1 maart 10.00 uur te koop, dat geldt ook voor de Red Sofa Bankpas 2019-2020. Het nieuwe seizoen vindt u op onze website. Daar kunt u de brochure ook online doorbladeren. Gedrukte exemplaren liggen klaar in de Doelen.

www.dedoelen.nl